

ပြည်ထောင်စုတိုင်းရင်းသား မဂ္ဂဇင်း

အတွဲ (၁) အမှတ် (၁) ဆောင်းပါး

ရခိုင် နှင့် ဗမာတိုင်းရင်းသားလူမျိုး (၂)မျိုး၏ စကားဆက်စပ်နေပုံ

ပြည်ထောင်စုသမ္မတ မြန်မာနိုင်ငံတော်အတွင်း နေထိုင်ကြသော တိုင်းရင်းသားလူမျိုးများတွင် ရခိုင်တိုင်းရင်းသားများနှင့် ဗမာတိုင်းရင်းသားများသည် အလွန်နီးစပ်တူညီနေသည်ကို တွေ့ရပါသည်။ အခေါ်အဝေါ်လုံးဝမတူသည့် စကားလုံးအမြောက်အများရှိသော်လည်း ဖော်ပြပါ အခြေခံကွဲလွဲချက်များကို သိထားပါက မြန်မာစာကို တတ်ကျွမ်းသော အခြားတိုင်းရင်းသား ညီအစ်ကိုမောင်နှမများသည် ရခိုင်စကားနှင့် စာကို အလွယ်တကူ နားလည်သဘောပေါက် ဆက်စပ်မိမည်ဖြစ်ပါသည်။

ရှေးခေတ်လူတို့သည် အက္ခရာအမျိုးမျိုး သင်္ကေတအမျိုးမျိုး တီထွင်ခဲ့ကြရာမှ အရေးအသား စတင်ပေါ်ပေါက်လာပါသည်။ ခရစ်တော်မပေါ်မီ ဘီစီ ၅၀၀ ခန့်မှ အေဒီ ၃၀၀ ကျော်အထိ အိန္ဒိယဒေသတွင် ထွန်းကားခဲ့သည့် ဗြဟ္မဟီအရေးအသားမှတစ်ဆင့် မြန်မာအက္ခရာ၊ ရက္ခဝဏ္ဏအက္ခရာ၊ သီဟိုဠ်အက္ခရာ၊ မွန်အက္ခရာ၊ ပျူအက္ခရာ၊ သျှမ်းအက္ခရာ၊ ထိုင်းအက္ခရာ၊ ခမာကမ္ဘောဒီးယားအက္ခရာနှင့် အင်ဒိုနီးရှားအက္ခရာများသည် မြစ်ဖျားခံပြီး ဆင်းသက်လာပါသည်။ အိန္ဒိယအယူဝါဒ ယဉ်ကျေးမှုများနှင့်အတူ စာအရေးအသားများသည် အဆိုပါဒေသများသို့ ပျံ့နှံ့ရောက်ရှိပြီး ယင်းဒေသများတွင် တိုင်းရင်းသားအရေးအသားအက္ခရာ ဖြစ်ထွန်းရန်အတွက် အထောက်အပံ့ဖြစ်လာသည်ဟု သိရှိရပါသည်။

မြန်မာဒေသတွင် မြန်မာ၊ ပျူ၊ မွန်၊ ရခိုင်တို့၏ မြို့ပြနိုင်ငံများ ထွန်းကားခဲ့ပါသည်။ ယင်းနိုင်ငံများသည် တစ်နိုင်ငံနှင့်တစ်နိုင်ငံ ကူးလူးဆက်ဆံခဲ့ကြသည့်အပြင် အနောက်ဘက်ရှိ အိန္ဒိယနှင့် ကုန်းလမ်း၊ ရေလမ်းအားဖြင့် အဆက်အဆံရှိခဲ့ကြပါသည်။ ယင်းဆက်ဆံရေးကြောင့် ရှေးခေတ်ရခိုင်ပြည်နယ်တွင် ရှေးခေတ် အိန္ဒိယ တိုက်သုံးအက္ခရာအရေးအသားများကို အသုံးပြု ခဲ့ကြောင်း သက်သေအထောက်အထား မြောက်မြားစွာရှိပါသည်။

ရခိုင်စာပေအဆင့်ဆင့် ပြောင်းလဲလာပုံ သမိုင်းကို အကျဉ်းချုံး ဖော်ပြရလျှင် ရခိုင်သမိုင်းကို ခေတ်ကြီးလေးပိုင်းခွဲခြားပါက

- (၁) ဧညဝတီခေတ် (BC ၃၃၄၁ မှ AD ၂၈၀ ထိ နှစ်ပေါင်း ၃၆၂၀၊ မင်းဆက် ၁၁၀)
- (၂) ဝေသာလီခေတ် (AD ၂၈၀ မှ AD ၈၁၈ ထိ နှစ်ပေါင်း ၅၃၇၊ မင်းဆက် ၂၇)
- (၃) လေးမြို့ခေတ် (AD ၈၁၈ မှ AD ၁၄၃၀ ထိ နှစ်ပေါင်း ၆၁၁၊ မင်းဆက် ၆၁)
- (၄) မြောက်ဦးခေတ် (AD ၁၄၃၀ မှ AD ၁၇၈၄ ထိ နှစ်ပေါင်း ၃၅၃၊ မင်းဆက် ၄၈)

ဟူ၍ ခေတ် ၄ ခေတ်ရှိခဲ့သည်။ ခေတ်တစ်ခေတ်ကို ပထမ၊ ဒုတိယ၊ တတိယ ခေတ်တစ်ခေတ်ဟု ခွဲခြားထားရာ တတိယခေတ်တစ်ခေတ်သည် ဂေါတမ မြတ်စွာဘုရားရှင် ပွင့်ထွန်းတော်မူသည့် ကာလနှင့် ခေတ်ပြိုင်ဖြစ်ပါသည်။ လေးမြို့ခေတ်သည် ပုဂံခေတ်နှင့် ခေတ်ပြိုင်ဖြစ်ပါသည်။

ယင်းခေတ်လေးခေတ်တွင် ရေးထိုးခဲ့သောကျောက်စာများ၊ ဒင်္ဂါးများမြောက်များစွာရှိရာ ပါဠိဘာသာ၊ သက္ကဋဘာသာများကို ဗြဟ္မဟီအက္ခရာ၊ ဗြဟ္မဟီပွားအက္ခရာများဖြင့် ရေးထိုးထား သည်ကို တွေ့ရှိရပါသည်။ တဖြည်းဖြည်းဖြင့် အရေးအသားများ ရွှေ့လျားပြောင်းလဲလာရာမှ ဝေသာလီခေတ်တွင် ပညာရှိအမတ် ဓမ္မဇေယျ အမတ်ကြီးက ဗျည်း ၃၃ လုံး ရခိုင်ရက္ခဝဏ္ဏ အက္ခရာကို တီထွင်ပြီး လှေတော်သံ၊ ရတုလောကသာရပျို့၊ စသည်ဖြင့် စာပေ အဆင့်အတန်း မြင့်မားလာခဲ့သည်ကို တွေ့ရှိရပါသည်။

လေးမြို့ခေတ်မှ မြောက်ဦးခေတ်တို့တွင် ရေးထိုးထားသော ကျောက်စာ၊ ဒင်္ဂါးစာများသည် ယခုခေတ် မြန်မာစာကို တတ်ကျွမ်းသောလူတိုင်း ဖတ်နိုင်၊ နားလည်နိုင်သော အရေးအသား ဖြစ်နေသည်ကို တွေ့ရှိရပါသည်။ ယခုမျက်မှောက်ခေတ် မြန်မာနိုင်ငံတွင် မြန်မာစာဟု သတ်မှတ် ထားရှိသော အက္ခရာစာပေသည် ရခိုင်ရက္ခဝဏ္ဏအက္ခရာမှ အဆင့်ဆင့်ပြောင်းလဲလာသော ရခိုင်စာ အက္ခရာနှင့် တူညီနေသည်ကို တွေ့ရပါသည်။

ရခိုင်တိုင်းရင်းသားများသည် စာကိုရေးသည့်အခါ စကားအပြော အသုံးအနှုန်းဖြင့် ရေးသားခြင်း၊ စာပေအသုံးအနှုန်းဖြင့် ရေးသားခြင်းဟူ၍ ခွဲခြားထားပါသည်။ (၂) မျိုးစလုံးကို ယခု ခေတ်သုံးအက္ခရာဖြင့်သာ ရေးသားကြပါသည်။

ရခိုင်ပြည်နယ်တွင် အစောဆုံးရေးထိုးသည်ဟု ယူဆရသော ကျောက်စာ (၂) ချပ်ကို ဗြဟ္မဟီ အက္ခရာဖြင့် ရေးထိုးထားသည်ကို တွေ့ရပါသည်။

ပထမကျောက်စာမှာ လွန်ခဲ့သောနှစ်ပေါင်း ၇၀ ကျော်က ဝေသာလီမြို့ဟောင်းမှ အရှေ့ဘက် ၃ မိုင်အကွာ ပြိုပျက်နေသော ရှေးအုတ်စေတီအဟောင်းမှ ရရှိခဲ့သည့်ဘုရားဝမ်းပူ(ဗိုက်ပူဘုရား) ၏ ကျောက်ဘက်တွင် ရေးထိုးထားသော ဗိုက်ပူဘုရား ကမ္ပည်းကျောက်စာ ဖြစ်ပါသည်။ ဗြဟ္မဟီ အက္ခရာဖြင့် ရေးထိုးထားသည့် ယင်းကျောက်စာမှာ “ သစ္စကပုရပိုက် ” ဟု အဓိပ္ပါယ် ရပါသည်။ ပါဠိဘာသာဖြင့် ရေးထိုးပါရှိသဖြင့် အရေးအသားကို ကြည့်၍ သုတေသီတို့က ခေတ်တစ်ခေတ် (BC ၃၃၂၄ မှ AD ၃၆၄ ထိ) ဆင်းတုဖြစ်သည်ဟု ယူဆကြပါသည်။

ဒုတိယကျောက်စာမှာ ခေတ်တစ်မြို့တော်ဟောင်းအနီးမှ “ တောင်ပေါက်ကြီး ” ကျောက်စာ ဖြစ်ပါသည်။ ဤကျောက်စာတွင် မြတ်စွာဘုရားရှင် ခေတ်တစ်ရခိုင်ပြည်သို့ ကြွချီတော်မူလာသည့် အကြောင်းကို ပါဠိဘာသာဗြဟ္မဟီအက္ခရာဖြင့် ရေးထိုးထားပါသည်။

ညောင်တီကုန်ဆုံးပြီး ဝေသာလီခေတ် (အေဒီ ၄ ရာစု မှ ၉ ရာစု) တွင် ရေးထိုးခဲ့သော ကျောက်စာများအနေဖြင့် (၁) နီတိစန္ဒြမင်း မိဘုရားကျောက်စာ (၂) ဝိရစန္ဒြမင်းကျောက်စာ (၃) သင်းကျစ်တော်တောင်မှ ကျောက်စာ (၄) ကျောက်တော်မှ ကျောက်စာ (၅) သံတွဲခရိုင် ငလွမ်းမော် ကျောက်စာ (၆) ဝေသာလီမြို့ဟောင်းမှ ကျောက်စာ (၇) ဝေသာလီဘုရားကြီးကုန်းတော်ရှိ ကျောက်စာ (၈) ဝေသာလီပထမခေါင်းလောင်းစာ (၉) ဝေသာလီဒုတိယခေါင်းလောင်းစာ (၁၀) အာနန္ဒစန္ဒြမင်းကျောက်စာနှင့် (၁၁) ဝေသာလီဒင်္ဂါးများရှိ စာများကို တွေ့ရှိရပါသည်။ ယင်းစာများတွင် ပါဠိဘာသာ၊ သက္ကဋဘာသာတို့ကို ဗြဟ္မဟိပ္ပားအက္ခရာဖြင့် ရေးထိုးထားခြင်းများကို တွေ့ရှိရပါသည်။ အာနန္ဒစန္ဒြမင်းကျောက်စာတွင် ရှေးဦးရခိုင်အက္ခရာ “ ဂ၊ ဃ၊ င၊ စ၊ ဆ၊ န၊ ပ၊ တ၊ လ၊ ဝ၊ အ ” တို့နှင့် ဆင်တူသော အက္ခရာပုံစံများ ပါရှိနေသည်ကို တွေ့ရသည်။ ရခိုင်အလယ် သရတွင်ပါသည့် “ အား၊ အူး၊ အီး ” သရတို့၏ ရေးဟန် များကိုလည်း ဤကျောက်စာတွင် တွေ့ရသည်။

ဤဝေသာလီခေတ်တွင် သုဝဏ္ဏဒေဝီ၏ သျှန်းလိုက်ရတုနှင့် ပျို့များလည်း စပ်ဆိုခဲ့ပါသည်။ ဝိရစန္ဒြမင်းကျောက်စာတွင် ဝိရစန္ဒြမင်းသည် သစ္စာတရားကို သက်ဝင်ယုံကြည် မြတ်နိုးသည့် အလျောက် ကမ္ဘာ၏ အဆင်းတန်ဆာဖြစ်သော စေတီအဆူပေါင်းတစ်ရာတို့ကို တည်ဆောက်တော် မူသည်ဟူ၍လည်းကောင်း ရေးထိုးထားသဖြင့် နာမဝိသေသနများ တွဲလုံးကြိယာများကို အသုံးပြု နေကြပြီဖြစ်ပါသည်။ ရှေးဟောင်းရခိုင်လူမျိုးတို့၏ စာပေစိတ်ကူးစိတ်သန်းများနှင့် ဝါကျ တည်ဆောက်မှု အဆင့်အတန်းကို ညွှန်ပြနေပါသည်။ ဝေသာလီခေတ်ကျောက်စာအများအပြားတွင် ဗုဒ္ဓဘာသာ၏ အနှစ်သာရဖြစ်သော “ ယေဓမ္မာ ” ဂါထာတော်ကို ရေးထိုးထားသည်များကိုလည်း တွေ့ရှိရပါသည်။

ဝေသာလီခေတ်တွင် အာနန္ဒစန္ဒြမင်း ရေးထိုးထားခဲ့သည့် ကျောက်စာသည် အလွန်တန်ဖိုး ရှိပါသည်။ ကျောက်စာတွင် အာနန္ဒစန္ဒြမင်းနှင့် ယင်းမင်းမတိုင်မှီ နန်းစံခဲ့သောမင်းများ၏ နန်းစံနှစ်များနှင့် သမိုင်းကြောင်းများကို အစီအစဉ်အလိုက် မှတ်တမ်းတင်ထားပြီး သင်္ဂါယနာတင်ရန် ကြိုတင်ပြင်ဆင်ခြင်း၊ သင်္ဂါယနာတင်ခြင်းနှင့် ပတ်သက်၍ အသေးစိတ်ရေးထိုးထားပါသည်။

သက္ကဋဘာသာဖြင့် ရေးထိုးထားပြီး နှစ်ပေါင်းနှစ်ရာစီခန့် ကွာခြားသော ဗြဟ္မဟိပ္ပားအက္ခရာ သုံးမျိုးကို ကျောက်စာတိုင်၏ အရှေ့၊ အနောက်နှင့် မြောက်ဘက်စာမျက်နှာတို့တွင် တစ်မျိုးစီ အသုံးပြုထားပါသည်။ ယင်းကျောက်စာပါမင်းဆက်တို့အနက် ၂၄ ဆက်၏ စာရေးထိုးထားသော ဒင်္ဂါးများကို တွေ့ရှိထားပြီး ဖြစ်ပါသည်။ ထို့ကြောင့် ဤကျောက်စာကို ဝေသာလီခေတ်၏ သမိုင်း စာအုပ်ကြီးဟု သမိုင်းဆရာတို့က တင်စားကြပါသည်။

ဝေသာလီခေတ်ပြီးနောက် အေဒီ ၈၁၈ မှ အေဒီ ၁၄၃၀ ထိ ကြာမြင့်ခဲ့သော လေးမြို့ခေတ်သို့ ရောက်သောအခါ အလွန်ထင်ရှားခဲ့သော ဘိသိက်မင်္ဂလာပြု သျှိုးလိုက်ရတု၊ သာစွလေကဗျာ၊ အဂ္ဂသာရအရှင်သူမြတ် စီကုံးသည့် “ လောကသာရပျို့ ”၊ ပညာရှိအမတ်ကြီးများ၏ လျှောက်ထုံးများ အများအပြား ပေါ်ထွန်းခဲ့ပါသည်။ လေးမြို့ခေတ်တွင် ဘုရင်မင်းရင်ဖြူ သွန်းလုပ်ခဲ့သည့် မဟာကျန် ဘုရားဆင်းတုတော် ဓမ္မခဏ်၌ ကမ္ပည်းစာ ရေးထိုးထားပါသည်။

“ သက္ကရာဇ် ၂၀၉ ကဆုန်လဆန်း ၆ ရက် တနင်္လာ ၅း နာရီ ” ဟု ပါရှိသဖြင့် ယင်းရေးထိုးခဲ့သော ခုနှစ်မှာ သာသနာသက္ကရာဇ် ၁၃၉၁ ခု၊ ကောဇာသက္ကရာဇ် ၂၀၉ ခုနှစ်၊ ခရစ် AD ၈၄၇ ခု ဖြစ်သည့် ပုဂံပြည်နှင့် ခေတ်ပြိုင်ဖြစ်သည်။ ပုဂံခေတ်ကျောက်စာများတွင် စကားလုံးအချို့သည် ယခု ရခိုင်များ ပြောနေသည့် အသံထွက်အတိုင်း တူညီနေသည်ကို တွေ့ရပါသည်။ (ဥပမာ - နရသိဃ်ဥစ္စနာမင်း ကျောက်စာနှင့် အခြားကျောက်စာများ)

လေးမြို့ခေတ်ပြီးနောက် မြောက်ဦးခေတ် (အေဒီ ၁၄၃၀ မှ ၁၇၈၄ ထိ) နှစ်ပေါင်း ၃၅၄ ခုနှစ်အတွင်း လျှောက်ထုံးများ၊ ကျောက်စာများ၊ ရွှေဒင်္ဂါးများ၊ ငွေဒင်္ဂါးများတွင် ရေးထိုးထားသောစာ များသည် ယခုခေတ် လူတို့ဖတ်၍ နားလည်နိုင်သော အက္ခရာအရေးအသားများ ဖြစ်သည်။ ရခိုင် ရက္ခဝဏ္ဏအက္ခရာဖြစ်ပြီး ဗမာနှင့်လည်း ဆင်တူနေပါသည်။

ရခိုင်ပြည်နယ်အတွင်းရှိ မြို့တစ်မြို့နှင့်တစ်မြို့ စကားပြော လေယူလေသိမ်းအနေဖြင့်လည်း အနည်းငယ်ဆီ ကွဲပြားနေကြသည်ကို တွေ့ရပါသည်။ ရခိုင်ပြည်နယ်တောင်ပိုင်း ဒေသအချို့ လေယူလေသိမ်းဆိုလျှင် ဗမာစကားနှင့် တော်တော်နီးစပ်ကြောင်း တွေ့ရပါသည်။

စဉ်	စာဝေါဟာရ	ဗမာ	ရခိုင်	မှတ်ချက်
၁။	မူးယစ်သည်	မူးသည်	ယစ်သည်	
၂။	ခူးဆွတ်သည်	ခူးသည်	ဆွတ်သည်	
၃။	ဝမ်းဗိုက်	ဗိုက်ဆာသည်	ဝမ်းဆာသည်	
၄။	ကန်ကျောက်သည်	ကန်သည်	ကျောက်သည်	
၅။	လျှော်ဖွပ်သည်	လျှော်သည်	ဖွပ်သည်	
၆။	မှောင်မိုက်သည်	မှောင်သည်	မိုက်သည်	
၇။	စိုစွတ်သည်	စိုသည်	စွတ်သည်	
၈။	နောက်ကျော	ကျောကုန်း	နောက်ကုန်း	
၉။	အာကာကောင်းကင်	ကောင်းကင်	အာကာ	
၁၀။	ပက်လောင်းသည်	ပက်သည်	လောင်းသည်	
၁၁။	လူးလိမ့်ကျသည်	လိမ့်ကျသည်	လူးကျသည်	
၁၂။	ခြောက်သွေ့သည်	ခြောက်သည်	သွေ့သည်	

၁၃။	အလျင်အမြန်	အမြန်	အလျင်	
၁၄။	ရွက်ချီသည်	ချီသည်	ရွက်သည်	
၁၅။	လုံးထွေးသည်	နပန်းလုံးသည်	ထွေးသတ်သည်(ထွီး)	
၁၆။	သွားလားသည်	သွားသည်	လားသည်	
၁၇။	ထစ်အင့်သည်	ထစ်သည်	အင့်သည်	
၁၈။	မြောင်းအင်း	ရေမြောင်း	ရေအင်း	
၁၉။	စိတ်သဘော	သဘောကောင်းသည်	စိတ်ကောင်းသည်	
၂၀။	လောင်းလှေ	လှေ	လောင်း	
၂၁။	အဝေးလွင့်ပစ်သည်	လွင့်ပစ်သည်	ဝေးပစ်သည်	
၂၂။	လိမ်ညာပြောသည်	ညာပြောသည်	လိမ်ပြောသည်	
၂၃။	ညှပ်ပစ်သည်	လက်သည်းညှပ်သည်	လက်သည်းပစ်သည်	
၂၄။	ကိုက်ညှပ်သည်	ဆံပင်ကိုက်သည်	ဆံပင်ညှပ်သည်	
၂၅။	ပျော့ပျောင်းသည်	ပျော့သည်	ပျောင်းသည်	
၂၆။	အမောဆိုသည်	ရင်မောသည်	ရင်ဆိုသည်	
၂၇။	ရပ်တန့်သည်	ရပ်သည်	တန့်သည်	
၂၈။	ရိုက်သတ်သည်	ရိုက်သည်	သတ်သည်	
၂၉။	စိတ်ခြမ်းသည်	တခြမ်းခြမ်းပေးပါ	တစ်စိတ်စိတ်ပေးပါ	
၃၀။	ဖလှယ်သည်	ပစ္စည်းချင်းလှယ်သည်	ပစ္စည်းချင်းဖသည်	
၃၁။	အကြောင်းအခြင်း	သူများအကြောင်း	သူများအခြင်း	
၃၂။	အိမ်တိုင်	ဒီအိမ်သား	ဒီတိုင်သား	
၃၃။	ပူနွေး	ရေနွေး	ရေပူ	
၃၄။	တည်ဆောက်	ရေနွေးတည်	ရေပူဆောက်	
၃၅။	မခံချို	နာလို့မခံနိုင်	နာလို့မချို	
၃၆။	ကပ်စိ	အတွက်ကပ်သည်	အတွက်စိသည်	
၃၇။	အရှင်ဘုရား	ခေါ်ရင်အရှင်ထူးသည်	ခေါ်ရင်ဘုရားဟုထူးသည်	
၃၈။	ငါးဟင်း	ဘာဟင်းနဲ့စားလဲ	စာငါးနဲ့စားလဲ	
၃၉။	ဘယ့်ဇုအတွက်ကြောင့်	ဘယ်အတွက်ကြောင့်	ဇုအတွက်ကြောင့်	
၄၀။	အခြေအနေ	အခြေကျ	အနေကျ(အနီကျ)	
၄၁။	ခွဲကျိ	ခွဲမနေနဲ့	ကျိမနီကဲ့	
၄၂။	ပြင်ဆင်	အလှပြင်သည်	အလှဆင်သည်	
၄၃။	အတော်အတန်	အကျီအတော်ဘဲ	အကျီအတန်ဗျာယ်	
၄၄။	လမ်းဆုံလမ်းခွ	လမ်းဆုံ	ခွဆုံ	

၄၅။	ရှောင်ဖယ်	ဖယ်စမ်း	ရှောင်စမ်	
၄၆။	တိုးပေါက်	ပွဲတိုး	ပွဲပေါက်	
၄၇။	အေးချမ်း	ရာသီဥတုအေးသည်	ရာသီဥတုချမ်းသည်	
၄၈။	စွာကျယ်	လူစွာ	လူကျယ်	
၄၉။	သာကောင်း	ကောင်းလေစွ	သာလီစွ	
၅၀။	ဖြောင့်တန်း	ဖြောင့်ဖြောင့်သွားသည်	တန်းလို့သွားသည်	

အဓိကွဲလွဲချက်များကို သိထားပါက မြန်မာစာကို နားလည်သော အခြားတိုင်းရင်းသားများ သည်လည်း ရခိုင်စကားကို သဘောပေါက်နားလည်လွယ်ကူစေပါသည်။

(ခ) ယပင့်နှင့်ရရစ်၊ ယပလက်နှင့်ရကောက် အသံထွက်ကွဲပြားတာ ဖြစ်ပါသည်။ ရခိုင်လူမျိုးတို့သည် ၂ နှင့် ၆ ကို အသံထွက် မတူကွဲပြားသော်လည်း ဗမာများသည် တစ်သံတည်းထွက်ဆိုကြသည်ကို တွေ့ရပါသည် -

ဥပမာ (ခ) ကျား မြည်သံကို ကြား သည်တွင် ရခိုင်က ရှေ့ ကျား နဲ့ နောက် ကြား ကို အသံထွက်မတူပါ။

(၂) လက် ကျိုး ရင် ကြိုးနဲ့ချည်သည်တွင်လည်း ရခိုင်က အရှေ့က ကျိုး နှင့် အနောက်က ကြိုး အသံထွက်မတူပါ။

(၃) ကျောက် တောင်မြင့်၍ ကြောက်စရာကောင်းသည်တွင် ရခိုင်က အရှေ့က ကျောက်နှင့် အနောက်က ကြောက် အသံထွက်မတူပါ။

(ဒါကြောင့် စာလုံးကို ယပင့်နဲ့ ရေးရမလား ယရစ်နဲ့ရေးရမလား မသိဘူးဖြစ်နေရင် “ ပင့်ရစ် မနိုင် ရခိုင်မေး ” ဟု ရှေးဆိုရိုးစကား ရှိခဲ့တာ ဖြစ်ပါတယ်။)

(၄) ယင်ကောင် နှင့် ရင်ဘောင်တွင် ရခိုင်က ယင် နှင့် ရင် ကို အသံထွက် မတူပါ။

(၅) ယိုပုလင်းနှင့် ရိုသေတွင် ရခိုင်က ယို နှင့် ရိုတွင် အသံထွက်မတူပါ။

(၂) ဗမာစာလုံးပေါင်း ၈၀ ကို ရခိုင်များက ၈၀ အသံထွက်ဖြင့် အသံထွက်၍ ဖတ်ကြပါသည်။

ဥပမာ (ခ) ရေကို ရီ (၂) နေကို နီ

(၃) ပေးကို ပီး (၄) ကြေးကို ကြီး

(၅) အေးကို အီး (၆) ခွေးကို ခွီး လို့

အသံထွက်ကြတာကို တွေ့ရပါတယ်။

(၃) အသတ်များဖြစ်ကြသည့် က သတ် , င သတ်, စ သတ်, ည သတ်, တ သတ်, န သတ်, ပ သတ်, မ သတ်, ယ သတ်များတွင်

(က) က သတ်, င သတ်တွင် ရခိုင်မှ ပို၍ အာရင်းသံနှင့်ထွက်၍ ဆိုသဖြင့် ကွဲလွဲမှုရှိသော်လည်း နားလည်လွယ်ကူပါသည်။

(ခ) ကျန် - စ်, ည်, တ်, န်, ပ်, မ်, ယ်, အသတ်များသည် လုံးဝနီးပါး အသံထွက်အတူတူပင်ဖြစ်ပါသည်။

(၄) ရခိုင်လူမျိုးများပြောနေတဲ့စကားများမှာ ဗမာရှေးစကားပါဠိအခေါ်အဝေါ်များကို ပိုမိုသုံးစွဲသည်ကို တွေ့ရပါတယ်။

ဥပမာ (၁) အာဂန္တုကို ဗမာများက ဘုန်းကြီးတွေမှာသာ သုံးတာတွေ့ရပေမဲ့ ရခိုင်တွေကတော့ လူဦးသည်လာကို အာဂန္တုလာတယ်လို့ သုံးတာတွေ့ရပါသည်။

ဥပမာ (၂) အလဇ္ဇီဆိုတဲ့စကားကိုလည်း ရခိုင်တွေက ပြောစကားနားမထောင်တဲ့ ကလေး၊ လူများကို အလဇ္ဇီဟု သုံးစွဲဖြစ်ပေမဲ့ ဗမာတွေက ဘုန်းကြီးတွေအတွက် အလဇ္ဇီဓမ္မသတ်ကျမ်းအနေနဲ့ပဲ တွေ့ရပါသည်။

ဥပမာ (၃) ပန်းတူဆိုသည့်ဝေါဟာရကို ရှေးစာများတွင် ပန်းတူဖြင့်စုပ်ဆိုသည့် ဝေါဟာရကို တွေ့ခဲ့ပေမယ့် အခုမသုံးတော့တာကို တွေ့ရပါသည်။

ရခိုင်လူမျိုးတို့သည် ပန်းတူဆိုတဲ့စကားကို သုံးနှုန်းနေဆဲပင် ဖြစ်ပါသည်။ ပြန်လို့အဓိပ္ပာယ်ရပြီး ဆေးတံသောက်သည်ကို ပန်းတူသောက်သည်ဟု သုံးစွဲနေဆဲဖြစ်ပါသည်။

(ရှေးပုဂံခေတ်ကျောက်စာများမှာ လက်ရှိသုံးစွဲနေတဲ့ ရခိုင်ဝေါဟာရများကို တွေ့နေရပါတယ်)

(၅) ရခိုင်နှင့်ဗမာတို့သည် စာဝေါဟာရတစ်လုံးကို တစ်ယောက်တစ်ဝက်စီခွဲခြမ်း၍ သုံးစွဲနေကြသည်ကို တွေ့ရပါသည်။ ဗမာက ရှေ့စာလုံးကို ယူသုံးသည့်အခါ ရခိုင်က နောက်စာလုံးကို သုံးသည်။ ဗမာက နောက်စာလုံးကို ယူသုံးလျှင် ရခိုင်က ရှေ့စာလုံးကို ယူသုံးထားသည်ကို တွေ့ရပါသည်။

ဥပမာအားဖြင့် -

၆။ ဗမာအသံထွက် - ကို ရခိုင်လူမျိုးများက ဝေး အသံထွက်သည်ကို တွေ့ရပါသည် ။ ဥပမာ - ပဲဟင်း - ပေးဟင်း၊ သဲပုံ - သေးပုံ

အထက်ပါ ကွဲလွဲချက် ၆ မျိုးကို သိရှိထားပါလျှင် မြန်မာစာတတ်ကျွမ်းသော အခြားတိုင်းရင်းသား ညီအစ်ကိုမောင်နှမများသည် ရခိုင်လူမျိုးများ၏ စာနှင့်စကားများကို အတော်အသင့် နားလည်သဘောပေါက်ကြလိမ့်မည်ဟု ယုံကြည်ပါသည်။

မေကြီးရှင် (စစ်တွေ)

ကျမ်းကိုး

- မြန်မာအဘိဓာန်
- ဦးရွှေဇံရေးသည့် ရခိုင်အလင်းပြကျမ်း
- မေဦးသိန်းညွန့်ရေးသည့် ကစ္ဆပအဓမ္မနသမိုင်းစာပန်းချီ
အမှတ် (၁) (၂) စာအုပ်
- ခိုင်လင်း (မေဃဝတီ) ၏ ပုဂံကျောက်စာပါ
ရခိုင်ဝေါဟာရများ
- မောင်ဖြူ (ကြွတ်ကျွန်း) ၏ အာနန္ဒစန္ဒြမင်းကျောက်စာနှင့် ရခိုင်ဝေသာလီသင်္ဂါယနာ